

NASRİYYE

Nasreddin Hoca Menkıbeleri - Hikâyeleri - Fıkraları

NÛRÎ EMÎN

Hazırlayan
Güler Doğan Averbek

✕ @ f / otukennesriyat

YAYIN NU: 2343
KÜLTÜR SERİSİ: 1224

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-963-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskı: Çınar Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Güler Doğan Averbek. İlk ve orta tahsilini, dünyaya geldiği İzmit'te tamamladı. 2000'de Bođaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2003 yılında Prof. Dr. Günay Kut'un danışmanlığında "Tâ'ib Mehmed Çelebi ve Dîvânı" başlıklı tez ile Bođaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Eski Türk Edebiyatı alanında yüksek lisans tahsilini; 2010 yılında Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Orhan Bilgin'in danışmanlığında "Edirneli Nazmî Dîvânı" başlıklı tez ile doktora tahsilini tamamladı. 2000-2013 yılları arasında İslâm İşbirliği Teşkilâtı'na bağlı İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nde (IRCICA) araştırmacı olarak görev yaptı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi'nde dersler verdi. Türkiye, Almanya, Vatikan, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Avusturya ve Amerika'da İslâm yazmaları hakkında muhtelif çalışmalar yürüttü. Halen Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev ifa eden Güler Doğan Averbek, Eski Türk Edebiyatı sahası ile yazma eserler alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ / 13

GİRİŞ / 17

Osman Reşer / 18

Nasreddin Hoca / 20

Nasreddin Hoca Fıkralarındaki Meseleler / 21

Nasreddin Hoca Yazmaları / 26

Nasriyye'nin Müellifi ve Muhtevası / 30

Yazma Nüsha / 31

“Savaş ve Barış: 15-19. Yüzyıl Osmanlı-Polonya İlişkileri” Sergisi / 35

Nasriyye'nin Müellifi Hakkında / 38

Nasriyye'nin Muhtevası / 47

Fıkraların Bilinirliği Hakkında / 54

Son Söz / 54

METİN TESPİTİ HAKKINDA NOTLAR / 57

KAYNAKÇA / 59

NASRİYYE / 61

el-Mukaddime / 65

1. Hoca Nasreddin kabrinde hayyen oturuyor / 67
2. Ben de size rüzgârı esmeden menederim / 69
3. Timur'un istilâsı / 71

I. Bâb-ı Evvel: Hoca merhûmun hikâyât-ı müstazrefe[si] beyânındadır / 73

4. Şu dolapta bir büyük mevsen ve ihtiyar balık var / 75
5. Kişinin malı gözü önünde olmak lazımdır / 77
6. Bilenler bilmeyenlere talim etsin / 78
7. Nihayetinde değnek mukarrerdir / 80
8. Ben de hâlâ aç karnında olduğum ima ile taşıdığım yumurtayı gösterdim / 81
9. Onlar Fârsîce söyleşir, ben Türkîce o.urdum / 85
10. Eğer armut olaydı hâlim pek yaman idi / 86
11. Bendeniz yeryüzündeki umura karışırım / 88
12. Bu gürültüyü siz dahi duysanız iki değil dört ayaklı olurdunuz / 89
13. Hazır gözlük burunda bulunsun / 90
14. Bu *Kudûri*'yi al ve beşikte uşağın başı altına vazeyle / 91
15. Bazen dahi o vesveseye uymalıdır / 92
16. Hoca teker meker kuyunun dibine düşüp azâsı gerçekten incinir / 93

17. Kuyudan çıkma başka, ağaçtan aşağıya inme başkadır / 95
18. Galiba yanlış testidedir, hüccette değildir / 97
19. Ucu nereye gelirse oraya sokarım / 99
20. Geçen sene küçük tencereyi doğurduğunu inandın idi, şimdi vefatını inanmaz mısın? / 100
21. Kuyucu ağa içini dışına çıkarıp kurutuyor / 101
22. Ben ol mahalde iki adam bulmuş olsam / 102
23. Altı tavuk arasında dostlar bir horoz çok değildir / 104
24. Herif mangırı getirdikte siz alın / 105
25. Öyle ise ta.aklarımdır, pek tut / 107
26. Allah taksimi gibi mi taksim edeyim, yoksa Benî Âdem gibi mi? / 108
27. İşin doğruldu, elbette gülersin / 109
28. Bende yumurtanın ikisi var, şimdi üç oldu / 111
29. Kuyruk kopmasın, zira kopacak olursa tozun alâsını o zaman görürsün / 112
30. Sicim gibi onu tutup yukarı çıkarsın / 114
31. Çabuk sen de bir arnavut biberi sok / 115
32. Bundan sonra yalancı şahitliğinden ya fariğ ol yahut endamına münasip ve vücudunu çekecek bir merkep tedarik eyle / 117
33. Yoğurt ağacıdır / 119
34. Onu ben azat etmeye niyetim vardı, kendine zarar etti / 120
35. Ay başı olsun da kirana hükmünü geçir / 121
36. Peynirimi sirka eden elbette buraya gelir, su içer / 122
37. Bunda helvayı adama döve döve yedirirler / 123
38. Onunla yarı yarıya uzlaşırdım / 124
39. Dolu yağıp üzerinden beyazını düşürmüş / 125
40. Benim gibi acemi çaylak böyle kapar / 126
41. Siz benim talimim üzere oynayın, işte ben avrata müceddeden nikah etmeye gidiyorum / 127
42. Dostlarım beni alışta verişte görsünler / 129
43. İşte henüz kuş kıyafetine girdin / 130
44. İki sene ol kimesne çaylak olmuş ola / 131
45. Sahan ve tencere şamatasını cümle sazlardan ziyade severim / 132
46. Ya ağaçtan öte çıktıktan sonra bir gidecek yol bulup gidersem / 133
47. Esvap sizin ne işinize yarar? / 134
48. Ey koca *Kudûrî*, *Dav*'landın / 136
49. Benim sende olan hakkımdan başka bunda dahi alacağım vardır / 137
50. Kelpeten ile çıkardım ve rahat ettim / 138
51. Ev gerçek yandı / 139
52. Şalgamı oymuşlar ve içine havuç aşlamışlardır / 140

53. Arkam ağrı çekti ama ayı dahi kuyudan çıkarıp yerine ilettim / 141
54. Al abdestini, ver papucumu / 142
55. Yarın öbür gün de bundayım, hemen zahmet çekmen / 143
56. Ördük suyuyla ekmeğ yerim / 145
57. Kişinin malı başı ucunda ve yanında olmalıdır / 146
58. Dünya halkının cümlesi bir tarafa gitse ol tarafı ağır gelip ve devriliş yıkılırdı / 147
59. Tahkik bunu ben de fikrederken sen çıkageldin / 148
60. Merdiven kendi malımdır, nerede istersem satarım / 149
61. Çömlek hesabına bakarsak belki bile ziyade gelir / 150
62. Çok boyacı gördüm lakin aşk olsun seni boyayan boyacıya / 152
63. Behey adam, ne yapalım, kaz var iken sen de kapmak gerek idin / 153
64. Iskat vardır diye suhte dirilir ve gölden çıkar / 154
65. Akçeyi bulan buldu, acaba bu halk niye gezerler? / 155
66. İşte oğul, sen çaldın düdüğü / 156
67. Tavşanın suyunun suyu / 157
68. Bir orak kadarca olan aya hasret çekip bu kadar adam cemolup bakarlar / 158
69. Ah keşke bir adam olaydı da namazı dahi yiyeydi / 159
70. İyisi budur ki yüz yüze, karşı-be-karşı gidelim / 160
71. Ben filasl yerdeydim, yine yere düştüm / 161
72. Gündüz iken hazır yolu bilmezsin / 162
73. Ne yapalım boğulduysa, ne mâni, bir akçe eksik verin / 163
74. Öküzü döven sebebinde bilir / 164
75. İyi tutup köklendim idi, lakin ne yapayım soğuk çaldı / 165
76. Eğer çorba olaydı işte size bu büyük kabı doldurup çıkarırdım / 166
77. Çocuk işittikte o saat çıkar / 167
78. Deveyi görmemiş dağ ağacı belki beni yere vurur / 168
79. Ben buzağı iken seğırttiğini görmüşüm / 169
80. Benim gibi esvabını çıkarıp yağmur geçince altına koyup muhafaza etseydin hiç ıslanmazdın / 170
81. Beyim elân bir kıldan alır / 172
82. Ben de eğer bu yemeğı yemeseydim şüphesiz vefat ederdim / 173
83. Eğer inanmazsan say / 174
84. Bizden ziyade iki ayağı çukurdaymış / 176
85. Boş Mushaf kesesi üzerine başka kitap konur / 177
86. O pirsizleri dahi bulabildiniz mi / 178
87. Âdemler, ben sağ iken işte şuradan geçerdim / 179
88. İnşallah karı benim, gel aç kapıyı / 181

89. Dahi gideyim mi yoksa bu gitme yeter mi? / 182
90. Ol bizden ziyade kirlidir / 183
91. Onunla beraber yarı yarıya pay ederdik / 184
92. Minarenin bâlâsına dahi bir hamam bina etmiş olaydı / 185
93. Ben Allahu Teâlâ'nın kulu ve hizmetkârıyım / 186
94. Seni sabahtan beri arardım, neredesin! / 188
95. Âdemler, yiğitseniz birer birer çıkın göreyim! / 189
96. Başından giden acaba neydi, fes mi uçtu? / 190
97. Galiba bugün sen eşek eti yemişsin / 191
98. Sohbet ve nasihatine itimat eden işte böyle esvabını telvis eder / 192
99. Kulağını ısırarak değil başını bile kendi yarar / 194
100. Hem kulağıma vururlar hem senin avratına ve anana söverler / 196
101. Kuyruk torbada hazır / 197
102. Şu karının ipliği yumağını çıkarıp eline veresin / 198
103. Bu misilli deli deli aktığından ötürü gö.üne böyle bura bura ağaç sokmuşlar / 199
104. Fakı, ko seni bu herif öldürsün / 200
105. *Lâ yedirru ve lâ yenfa'* / 202
106. Uzun bir urgan getireyim ve seni çıkarayım, sakın kaçma / 203
107. Bunun altın olduğunu sen bildin de ben gibi ibnvakt bilmez mi / 204
108. Evin içi karanlıktır, taşrada aydınlıkta onun için ararım / 205
109. Şu u.cuğun yüzünü niçe edelim? / 206
110. Savul yolundan, endazeyi bozmayasın / 207
111. Ol üzerindeki görünen kendi teridir / 208
112. Eğer bana hükmetmeseydin bu taşlarla başına vururdum / 209

II. Bâb-ı sâni / 211

113. Validemiz hiç sohbet etmedi / 213
114. On beş seneye kadar şu kadar nesne bulunacaktır / 214
115. Ben onun yolunu bilirim / 215
116. Bu kadar haykırarak adamcasına sı.maya bıraktın mı? / 216
117. İtimat etmezsen işte meydandadır, say! / 218
118. Çin Maçın seferine gitmiştim / 219
119. Yine bir ucu rüyaya çıkmasın / 222
120. Ben de sabahtan öyle biri iki görmüştüm / 223
121. Kavga yorgan içinmiş / 225
122. Buyurun kayınatanızın hanesine / 226
123. Çemendere inanır bana inanmazsın / 227
124. İyisi bu vermek, varsın onunla eğlenegörsün / 228
125. İşte yazıyı ben sildim / 230

126. Şimdi beraber olduk / 232
127. Böyle yüz aklıyla çıktığını hâlâ görmedim / 233
128. Bu papuç sana altmış sene elverir / 234
129. Sen bulunmayydın gelen herif beni ye.allerdi / 235
130. Benim halim tamam yedi karış idi, bu ise altı buçuk karıştır / 236
131. Bu Yahudi, şirret ve müzevvir bir kâfirdir / 237
132. Gezse elbette birgün bizim haneye de gelirdi / 239
133. Ben böyle nesne vasiyet etmedim / 240
134. Ben ise dişleri çıkaralı hayli zaman oldu / 242
135. Bu yaşa geldim, hâlâ böyle zemberekli .. gördüğüm yoktur / 244
136. Bir kör atın yanına bağlamışlar, gülmesin mi? / 246
137. Ana, desene ki sııldın / 248
138. Ben o kâfirenin babası kardaşı değilim / 249
139. İşte ben yükü kaldırdım kahpe oğlu, bundan sonra ne bahane bulacaksın? / 250
140. Bu hastanın meyyitini elli para ile defnedebilirken yirmi beş kuruş vermenin münasebeti var mıdır? / 251
141. Yoksa pamuk gibi humâr giderdi / 252

Târîh-i in mecmû'a-i letâ'if / 254

ÖN SÖZ

Nûrî Emîn Efendi'nin Nasreddin Hoca fıkralarını bir araya getiren *Nasriyye* adını verdiği eserinin tespiti, Osman Reşer (1883-1972) çalışmalarımın semerelerinden biridir. Aynı zamanda kütüphaneci olan Osman Reşer, 20. asrın velut şarkiyatçıları arasında yer alır. Aslen Alman olan ve uzun yıllar Türkiye'de yaşayan Reşer, Müslümanlığı benimsemiş, 1937'de Türk vatandaşlığına kabul edilmiştir. Türkiye'de pek çok kurumda görev ifa eden Reşer'i dikkat çekici kılan özelliklerinden biri, Türkiye'den topladığı binlerce yazmayı Avrupa ve Amerika'daki kütüphanelere satmış olmasıdır. Son yıllarda yayınladığım Reşer konulu çalışmalar, onun bu yönünü ortaya çıkarmış olmanın yanı sıra Reşer'in Türkiye'den Batı'ya gönderdiği yazmalar arasında pek çok önemli eser olduğunu da göstermiştir. *Nasriyye* de Reşer'in 1928'de o dönemki adı Breslau Devlet ve Üniversite Kütüphanesi olan bugünkü Wrocław Üniversitesi Kütüphanesi'ne, büyük ihtimalle İstanbul'dan temin edip sattığı yazmalardan biridir.

Nasriyye, Osman Reşer yazmaları arasında dikkatimi çektiği için yayınladığım beşinci yazmadır. İlki Reşer'le yolumun kesişmesini netice veren, Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki, *Mantıku't-Tayr*'ın manzum çevirisi olan *Mantık-ı Esrâr* adlı bir eseri. 17. asırda yaşamış Mevlevî dervişi Fedâyî Mehmed Dede'nin bu eseri, ferağ kaydına göre otograftı. Bu kayda itibar ederek *Mantık-ı Esrâr*'ı 2019 senesinde neşrettim. Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'ne Osman Reşer tarafından satılan bu yazma ile başlayan ve pek çok araştırma, kütüphane-kurum ziyareti, yayınla devam eden yolculuğumda ikinci olarak neşrettiğim eser, yine Reşer tarafından bu sefer Berlin Devlet Kütüphanesi'ne satılan kıymetli bir mecmuada bulunan, Şükrî-i Bidlîsî'nin daha önce ele geçmemiş divânı idi. Daha çok divânçe denebilecek bu eseri, 2020'de yayınladım. Üçüncü çalışma en dikkati çeken eseri. Zira Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'ne Osman Reşer tarafından satılan bir yazmanın üzerine eğildiğimde onun Türk edebiyatının büyük şairi Bâkî'nin ele geçmediği söylenen mensur eseri olduğunu anladım. Bâkî'nin *Hayâtü'l-Kulûb bi-Rivâyâti Ebî Eyyûb* olarak isimlendirdiği hadis konulu bu eseri de *Gönüllerin Dirliği*

GİRİŞ

Osman Reşer'in o dönemki adı Breslau Üniversitesi Kütüphanesi olan, bugünkü Wrocław Üniversitesi Kütüphanesi'ne sattığı yazmalar arasında bulunan, kataloglarda ve Nasreddin Hoca yazmalarından bahseden bazı çalışmalarda Nûrî Emîn'in *Letâ'if-i Nasreddîn* adlı eseri olarak tavsif edilen bir yazma ilgimi çekti. Tespitime göre bu eser Osmanlı sahasında Nasreddin Hoca fıkralarını ihtiva eden, İslâm eser telif geleneğine göre kaleme alınmış yegâne metindir.

Bu çalışmada, bugün Polonya'nın Wrocław şehrinde, Wrocław Üniversitesi Kütüphanesi, Ms. Or. I 96 numarada kayıtlı bulunan *Nasriyye* adlı eser ele alınmıştır. Uzun zamandır Wrocław adlı şehirde (yazma satın alındığı esnada şehrin adı Breslau'dır) bulunan bu eser, 1933'te basılan Breslau Devlet ve Üniversite Kütüphanesi'ndeki Şark yazmaları katalogunda ve Polonya'daki Şark yazmaları katalogu kapsamında neşredilen Türkçe-Farsça yazmalar katalogunda yer bulmuş, ayrıca çevrimiçi katalogda bilgileri ilgililerle paylaşılmıştır. Yayın sürecindeki talebimiz üzerine dijitalleştirilen eser halihazırda çevrimiçi katalogda açık erişimdedir.¹

Bu çalışmada Wrocław'daki yazma hakkında genel bir değerlendirme yapılarak *Nasriyye*'nin muhtevası ayrıca ele alınmış, metnin mukaddimesi ve hatimesi günümüz Türkçesi ile tekrar söylenmiş, yazmanın Wrocław'a ulaşmasını temin eden Osman Reşer ile uzun süre sürdürdüğü yazma ticaretine değinilmiş, Nasreddin Hoca araştırmalarının temel problemlerinden kısaca bahsedilmiştir. *Nasriyye* metni verilirken her bir fıkra için yazılan kıta, günümüz Türkçesi ile ve düzyazı biçiminde tekrar söylenmiş, her fıkra için hazırlanan küçük lügatçe, ilgili fıkra ile birlikte verilmiştir.

1928'de satın alma yoluyla Wrocław Üniversitesi Kütüphanesi'ne (o dönemki adı Breslau Devlet ve Üniversite Kütüphanesi) kazandırılan yazmanın sağlama numarası 1928 K 14014'tür. Ehemmiyeti bakımından bu safhada yazmayı kütüphaneye satan Osman Reşer'den kısaca bahsetmek uygun düşecektir.

¹ Yazmanın bağlantı adresi şöyledir: https://glam.uni.wroc.pl/index.php?s=RKP_MS_OR_I_96_5769&view=thumbnails